

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра геодезії та землеустрою

**«Затверджую»
Завідувач кафедри
геодезії та землеустрою**

Ю.Л. Скляр

“16” червня 2020 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

ОК-10 «Моніторинг та охорона земель»

Спеціальність: 193 «Геодезія та землеустрій»

**Освітня програма: 193 «Геодезія та землеустрій»
Освітній ступінь «Магістр»**

Факультет: Юридичний

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни «Моніторинг та охорона земель» для студентів за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій»

Розробник: к.е.н, ст. викладач кафедри геодезії та землеустрою
Богінська Л.О. _____

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри геодезії та землеустрою
Протокол від 16 червня 2020 року № 12

Завідувач кафедри _____

Ю.Л. Скляр

Погоджено:

Гарант освітньої програми _____

М.А. Малашевський

Декан факультету _____

С.І. Запара

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації _____

Т.М. Тараканік

Зареєстровано в електронній базі: дата: 26.06. 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 19 Архітектура та будівництво Спеціальність: 193 «Геодезія та землеустрій»	<i>Нормативна</i>	
Модулів – 2		Рік підготовки:	
		2020-2021-й	2020-2021-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання:		Курс	
		2, 1	1
Загальна кількість годин – 120/120		Семестр	
		3,1	1
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента - 3,5	Освітній рівень: магістр	Лекції	
		24/30	8
		Практичні, семінарські	
		24/30	8
		Самостійна робота	
		72/60	104
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю: іспит	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання - 40%/60% (50%/50%)

для заочна форми навчання - 13%/87%

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: вивчення дисципліни «Моніторинг та охорона земель» є: придбання необхідних теоретичних знань, методичних прийомів і практичних навичок щодо визначення і вивчення процесів, які негативно впливають на якісний стан земельного фонду; підготовка фахівців, здатних виконувати всі види спостережень за станом земель з використанням новітніх технологій і вимірювальної техніки, обробку спостережень і обстежень різного призначення і вирішувати на їх основі наукові та інженерно-технічні задачі.

Завдання:

- вивчення основних положень моніторингу навколишнього природного середовища (НПС), в цілому, структури і змісту робіт з моніторингу земель, зокрема;
- освоєння методики проведення робіт по своєчасному виявленню змін структури земельного фонду та стану категорій земель, контроль за використанням і охороною земельних ресурсів;

- оцінка, прогнозі опрацювання рекомендацій щодо попередження та усунення наслідків негативних процесів в землекористуванні;

- інформаційне забезпечення державного земельного кадастру, землеустрою, державних і регіональних органів, юридичних і фізичних осіб відомостями про зміни в стані земель;

- освоєння методів і засобів отримання необхідної інформації при веденні моніторингу земель;

вивчення технології моніторингу забруднення та порушення земель.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- сучасний стан земельних ресурсів країни та світу;
- нормативно-правові документи в сфері моніторингу земель;
- сучасні методики та технології ведення моніторингу земель;
- сучасні географічні та земельно-інформаційні системи.

вміти:

- логічно правильно, аргументовано і ясно будувати усну і письмову мову;
- використовувати в своїй діяльності нормативно-правові документи;
- виконувати всі види спостережень за станом земель з використанням новітніх технологій і вимірювальної техніки;
- використовувати науково-технічну інформацію, вітчизняний і зарубіжний досвід землекористування

володіти:

- нормативно-правовою базою створення і ведення моніторингу земель та заходів з охорони земель;
- сучасними технологіями збору, систематизації та опрацювання інформації для формування висновків про якісний стан земельних ресурсів;

2. Програма навчальної дисципліни

(затверджена Вченою радою Сумського національного аграрного університету,
протокол № 5 від 31 жовтня 2018 р.)

Модуль 1. Організація моніторингових досліджень

Тема 1. Структура і зміст робіт з моніторингу земель

Поняття моніторингу. Моніторинг земель (МЗ). Структура і зміст МЗ. Класифікація системи МЗ. Система показників МЗ. Системи показників локального, регіонального рівнів. Системи показників використання та стану земель. Картографічне забезпечення МЗ. Нормативно-правове забезпечення моніторингу земель.

Тема 2. Інформаційне забезпечення моніторингу земель

Поняття автоматизованої інформаційної системи (АІС) і геоінформаційної системи (ГІС). Структура ГІС. Класифікація програмних засобів ГІС. АІС МЗ: структура та зміст; основні принципи побудови. Бази геопросторових даних АІС МЗ.

Тема 3. Технологічні види моніторингу

Наземні методи моніторингу земель. Застосування аерокосмічних методів. Поняття, методи, технології отримання, обробки та використання матеріалів аеро- і космічної зйомки для дистанційного моніторингу.

Тема 4. Моніторинг земель як складова частина Єдиної державної системи екологічного моніторингу України

Державна система екологічного моніторингу. Контроль за використанням земель. Проведення моніторингу земель, що регламентується екологічним законодавством України. Екологічне картографування.

Тема 5. Міжнародна співпраця в сфері моніторингових досліджень земельних ресурсів

Міжнародні проекти глобального моніторингу земельних ресурсів. Створення та впровадження міжнародних екологічних стандартів. Стан земельних ресурсів зарубіжних країн.

Модуль 2. Сучасні уявлення про концепцію та структуру державного моніторингу стану та охорони земельних ресурсів

Тема 6. Земельні ресурси України їх стан

Характеристика сучасного стану земельних ресурсів України. Види деградації ґрунтів: процеси вітрової та водної ерозії. Меліорація земель. Агротехнічні заходи на силових землях. Комплекс заходів по відновленню еродованих ґрунтів. Визначення збитків від деградації земельних ресурсів

Тема 7. Родючість різних типів ґрунтів

Види родючості ґрунтів. Бонітування ґрунтів. Бездефіцитний баланс гумусу.

Тема 8. Оцінка земель, як індикатор її якісного стану

Методологія проведення бонітетної оцінки. Методика внутрігосподарської оцінки землі. Поняття економічної оцінки землі: її предмет, об'єкт, мета, завдання. Основні підходи та методи економічної оцінки. Ґрошова оцінка земель різного призначення.

Тема 9. Охорона та раціональне використання земельних ресурсів

Охорона земель при веденні сільського господарства. Охорона земель при веденні лісового і водного господарства. Охорона і рекультивация порушених земель. Охорона земель від забруднення промисловими, транспортними викидами. Охорона земель від забруднення небезпечними речовинами, відходами. Визначення розмірів шкоди внаслідок забруднення земельних ресурсів.

Тема 10. Система заходів у сфері використання і охорони земель

Нормативно-правове забезпечення використання та охорони земель. Управління в галузі охорони земель. Державна політика та система заходів у сфері використання і охорони земель. Стандартизація і нормування у сфері використання і охорони земель.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Усього	денна форма					Заочна форма					
		у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Організація моніторингових досліджень												
Тема 1. Структура і зміст робіт з моніторингу земель	10/8	2/2	2/2	-	-	6/4	12	2	-	-	-	10
Тема 2. Інформаційне забезпечення моніторингу земель	14/12	4/4	4/4	-	-	6/4	12	-	2	-	-	10
Тема 3. Технологічні види моніторингу.	12/10	2/2	2/2	-	-	8/6	12	2	-	-	-	10
Тема 4. Моніторинг земель як складова частина Єдиної державної системи екологічного моніторингу України	12/16	2/4	2/4	-	-	8/8	12	-	2	-	-	10
Тема 5. Міжнародна співпраця в сфері моніторингових досліджень земельних ресурсів	12/14	2/2	2/4	-	-	8/8	12	-	-	-	-	12
Разом за модулем 1	60/60	12/14	12/16	-	-	36/30	60	4	4	-	-	52
Модуль 2. Сучасні уявлення про концепцію та структуру державного моніторингу стану та охорони земельних ресурсів												
Тема 6. Земельні ресурси України їх стан.	10/10	2/2	2/2	-	-	6/6	12	2	-	-	-	10
Тема 7. Родючість різних типів ґрунтів	12/12	2/2	2/2	-	-	8/8	12	-	2	-	-	10
Тема 8. Оцінка земель, як індикатор її якісного стану	18/20	4/6	4/6	-	-	10/8	12	-	2	-	-	12
Тема 9. Охорона та раціональне використання земельних	10/8	2/2	2/2	-	-	6/4	12	2	-	-	-	10

ресурсів												
Тема 10. Система заходів у сфері використання і охорони земель	10/10	2/4	2/2	-	-	6/4	12	-	-	-	-	10
Разом за модулем 2	60/60	12/16	12/14	-	-	36/30	60	4	4	-	-	52
Разом годин	120/120	24/30	24/30	-	-	72/60	120	8	8	-	-	104

4. Теми та план лекційних занять денна форма навчання

№ з/п	Назва теми та план	Кількість годин
1	Тема 1. Структура і зміст робіт з моніторингу земель 1. Поняття моніторингу. 2. Моніторинг земель (МЗ). Структура і зміст МЗ. Класифікація системи МЗ. 3. Система показників МЗ.	2/2
2	Тема 2. Інформаційне забезпечення моніторингу земель 1. Поняття автоматизованої інформаційної системи (АІС) і геоінформаційної системи (ГІС). 2. Структура ГІС. Класифікація програмних засобів ГІС.	4/4
3	Тема 3. Технологічні види моніторингу 1. Наземні методи моніторингу земель. 2. Застосування аерокосмічних методів.	2/2
4	Тема 4. Моніторинг земель як складова частина Єдиної державної системи екологічного моніторингу України 1. Державна система екологічного моніторингу. 2. Контроль за використанням земель.	2/4
5	Тема 5. Міжнародна співпраця в сфері моніторингових досліджень земельних ресурсів 1. Міжнародні проекти глобального моніторингу земельних ресурсів. 2. Створення та впровадження міжнародних екологічних стандартів.	2/2
6	Тема 6. Земельні ресурси України їх стан 1. Характеристика сучасного стану земельних ресурсів України. 2. Види деградації ґрунтів: процеси вітрової та водної ерозії. 3. Меліорація земель.	2/2
7	Тема 7. Родючість різних типів ґрунтів 1. Види родючості ґрунтів. 2. Бонітування ґрунтів.	2/2
8	Тема 8. Оцінка земель, як індикатор її якісного стану 1. Методологія проведення бонітетної оцінки. 2. Методика внутрігосподарської оцінки землі. 3. Поняття економічної оцінки землі: її предмет, об'єкт, мета, завдання.	4/6
9	Тема 9. Охорона та раціональне використання земельних ресурсів 1. Охорона земель при веденні сільського господарства. 2. Охорона земель при веденні лісового і водного господарства. 3. Охорона і рекультивация порушених земель.	2/2
10	Тема 10. Система заходів у сфері використання і охорони земель 1. Нормативно-правове забезпечення використання та охорони земель. 2. Управління в галузі охорони земель.	2/4
	Разом	24/30

заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Структура і зміст робіт з моніторингу земель 4. Поняття моніторингу. 5. Моніторинг земель (МЗ). Структура і зміст МЗ. Класифікація системи МЗ. 6. Система показників МЗ.	2
2	Тема 3. Технологічні види моніторингу 3. Наземні методи моніторингу земель. 4. Застосування аерокосмічних методів.	2
3	Тема 6. Земельні ресурси України їх стан 4. Характеристика сучасного стану земельних ресурсів України. 5. Види деградації ґрунтів: процеси вітрової та водної ерозії. 6. Меліорація земель.	2
4	Тема 9. Охорона та раціональне використання земельних ресурсів 4. Охорона земель при веденні сільського господарства. 5. Охорона земель при веденні лісового і водного господарства. 6. Охорона і рекультивация порушених земель.	2
	Разом	8

5. Теми практичних занять
денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ознайомлення з системою ведення моніторингу земель в Україні.	2/2
2	Використання ГІС при проведенні державного моніторингу земель.	4/4
3	Опрацювання лекційного матеріалу.	2/2
4	Ознайомлення з нормативами гранично допустимого забруднення та якісного стану ґрунтів. Рішення задач	2/4
5	Опрацювання лекційного матеріалу.	2/4
6	Ознайомлення з сучасним станом земельних ресурсів в регіонах України.	2/2
7	Розрахунок бонітування ґрунтів. Профілактика ґрунтових деградацій. Рішення задач	2/2
8	Опрацювання «Методики щодо грошової оцінки земель». Рішення задач.	4/6
9	Опрацювання Закону України «Про охорону земель». Рішення задач	2/2
10	Опрацювання Закону «Про державний контроль за використанням та охороною земель»	2/2
	Разом	24/30

заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
2	Використання ГІС при проведенні державного моніторингу земель.	2
4	Ознайомлення з нормативами гранично допустимого забруднення та якісного стану ґрунтів. Рішення задач	2
7	Розрахунок бонітування ґрунтів. Профілактика ґрунтових деградацій. Рішення задач	2
8	Опрацювання «Методики щодо грошової оцінки земель». Рішення задач.	2
	Разом	8

6. Самостійна робота
денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Структура і зміст робіт з моніторингу земель	6/4

	Системи показників локального, регіонального рівнів. Системи показників використання та стану земель. Картографічне забезпечення МЗ. Нормативно-правове забезпечення моніторингу земель.	
2	Тема 2. Інформаційне забезпечення моніторингу земель Класифікація програмних засобів ГІС. АІС МЗ: структура та зміст; основні принципи побудови. Бази геопросторових даних АІС МЗ.	6/4
3	Тема 3. Технологічні види моніторингу Поняття, методи, технології отримання, обробки та використання матеріалів аеро-і космічної зйомки для дистанційного моніторингу.	8/6
4	Тема 4. Моніторинг земель як складова частина Єдиної державної системи екологічного моніторингу України Проведення моніторингу земель, що регламентується екологічним законодавством України. Екологічне картографування.	8/8
5	Тема 5. Міжнародна співпраця в сфері моніторингових досліджень земельних ресурсів Стан земельних ресурсів зарубіжних країн.	8/8
6	Тема 6. Земельні ресурси України їх стан Агротехнічні заходи на силових землях. Комплекс заходів по відновленню еродованих ґрунтів. Визначення збитків від деградації земельних ресурсів	6/6
7	Тема 7. Родючість різних типів ґрунтів Види родючості ґрунтів. Бонітування ґрунтів. Бездефіцитний баланс гумусу.	8/8
8	Тема 8. Оцінка земель, як індикатор її якісного стану Основні підходи та методи економічної оцінки. Грошова оцінка земель різного призначення.	10/8
9	Тема 9. Охорона та раціональне використання земельних ресурсів Охорона земель від забруднення промисловими, транспортними викидами. Охорона земель від забруднення небезпечними речовинами, відходами. Визначення розмірів шкоди внаслідок забруднення земельних ресурсів.	6/4
10	Тема 10. Система заходів у сфері використання і охорони земель Державна політика та система заходів у сфері використання і охорони земель. Стандартизація і нормування у сфері використання і охорони земель.	6/4
	Разом	72/60

заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Структура і зміст робіт з моніторингу земель Системи показників локального, регіонального рівнів. Системи показників використання та стану земель. Картографічне забезпечення МЗ. Нормативно-правове забезпечення моніторингу земель.	10
2	Тема 2. Інформаційне забезпечення моніторингу земель Класифікація програмних засобів ГІС. АІС МЗ: структура та зміст; основні принципи побудови. Бази геопросторових даних АІС МЗ.	10
3	Тема 3. Технологічні види моніторингу Поняття, методи, технології отримання, обробки та використання матеріалів аеро-і космічної зйомки для дистанційного моніторингу.	10
4	Тема 4. Моніторинг земель як складова частина Єдиної державної системи екологічного моніторингу України Проведення моніторингу земель, що регламентується екологічним законодавством України. Екологічне картографування.	10
5	Тема 5. Міжнародна співпраця в сфері моніторингових досліджень земельних ресурсів Стан земельних ресурсів зарубіжних країн.	12
6	Тема 6. Земельні ресурси України їх стан	10

	Агротехнічні заходи на силових землях. Комплекс заходів по відновленню еродованих ґрунтів. Визначення збитків від деградації земельних ресурсів	
7	Тема 7. Родючість різних типів ґрунтів Види родючості ґрунтів. Бонітування ґрунтів. Бездефіцитний баланс гумусу.	10
8	Тема 8. Оцінка земель, як індикатор її якісного стану Основні підходи та методи економічної оцінки. Грошова оцінка земель різного призначення.	12
9	Тема 9. Охорона та раціональне використання земельних ресурсів Охорона земель від забруднення промисловими, транспортними викидами. Охорона земель від забруднення небезпечними речовинами, відходами. Визначення розмірів шкоди внаслідок забруднення земельних ресурсів.	10
10	Тема 10. Система заходів у сфері використання і охорони земель Державна політика та система заходів у сфері використання і охорони земель. Стандартизація і нормування у сфері використання і охорони земель.	10
	Разом	104

7. Індивідуальні завдання

Використовуючи літературу, інтернет джерела, публічну кадастрову карту, картографічні матеріали, дані державної статистики тощо, розробити «Регіональну програму використання та охорони земель».

8. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:
  - 1.1. Словесні: розповідь, пояснення, бесіда (евристична і репродуктивна), лекція, складання плану, виготовлення таблиць.
  - 1.2. Наочні: демонстрація, ілюстрація.
  - 1.3. Практичні: практична робота.
2. Методи навчання за характером логіки пізнання.
  - 2.1. Аналітичний
  - 2.2. Методи синтезу
  - 2.3. Індуктивний метод
3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.
  - 3.1. Частково-пошуковий (евристичний)
  - 3.2. Репродуктивний
  - 3.3. Пояснювально-демонстративний
4. Активні методи навчання - використання технічних засобів навчання, самооцінка знань, імітаційні методи навчання (побудовані на імітації майбутньої професійної діяльності), використання навчальних та контролюючих тестів, використання конспектів лекцій .

9. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС
2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)
3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:
  - рівень знань, продемонстрований на практичних заняттях;
  - активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
  - самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
  - виконання аналітично-розрахункових завдань;

- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт;
- виробничі ситуації.

10. Розподіл балів, які отримують студенти – (денна форма навчання)

Поточне тестування та самостійна робота											Разом за модулі та СРС	Атестація	Підсумковий тест - екзамен	Сума
Модуль 1 20 балів					Модуль 2 20 балів					СРС				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	15	55 (40+15)	15	30	100
5	5	4	4	4	4	2	2	5	5					

Розподіл балів, які отримують студенти – (заочна форма навчання)

Поточне тестування та самостійна робота											Разом за модулі та СРС	Підсумковий тест - екзамен	Сума
Модуль 1 20 балів					Модуль 2 20 балів					СРС			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	30	55 (40+15)	30	100

Розподіл балів системи ЄКТС за результатами навчання і семестровій (підсумковій) атестації у формі екзамену:

на денній формі навчання

до 40 балів – за результатами модульного контролю протягом семестру;

до 15 балів – за результатами проміжної атестації;

до 15 балів – за виконання самостійної роботи;

до 30 балів – за результатами семестрової (підсумкової) атестації;

на заочній формі навчання

до 40 балів – за результатами модульного контролю протягом семестру;

до 30 балів – за виконання самостійної роботи;

до 30 балів – за результатами семестрової (підсумкової) атестації.

11. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

- 1., Богінська Л.О. Моніторинг та охорона земель.. Методичні вказівки щодо виконання практичних робіт для студентів 2 курсу спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» ОС «Магістр». – Суми: СНАУ, 2018. – 35с.
2. Богінська Л.О. Моніторинг та охорона земель. Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи для студентів 2 курсу спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» ОС «Магістр». – Суми: СНАУ, 2018. – 24с.
3. Богінська Л.О., Резвушкин Ю.Б. Моніторинг та охорона земель. Курс лекцій. (для студентів 2 курсу освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій»). – Суми: СНАУ, 2018. – 99с.

13. Рекомендована література

Базова

1. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель. /За ред. В.В. Патики і О.Г. Тараріко. К.: Урожай, 2012. – 295 с.
2. Кривов В.М. Екологічно безпечне користування Лісостепу України. Проблеми охорони ґрунтів / Кривов В.М. – К. : Урожай, 2008. – 299 с.
3. Охорона сільськогосподарських угідь від забруднення. /А.А. Плішко, М.І. Майстренко. К.: Урожай, 1995. – 154 с.
4. Місевич М. А. Використання земельних ресурсів як чинник забезпечення потенційної конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств / М. А. Місевич // Агросвіт. – 2015. – № 24. – С. 15–19.
5. Родючість ґрунтів. Моніторинг та управління. /За ред. В.В. Медведєва. К.: Урожай, 1992. – 245 с.
6. Результати моніторингу земельних відносин в Україні 2014–2015 // Землевпорядний вісник. – 2016. – № 6. – С. 14–20 ; № 7. – С. 42–48.
7. Ходаківська О. Сучасний стан сільськогосподарського землекористування: економічний та екологічний виміри / О. Ходаківська, В. Давиденко // Землевпорядний вісник. – 2015. – № 10. – С. 44–48.
8. Чудовська В. А. Концептуальні засади процесу відтворення земельних ресурсів в аграрному секторі / В. А. Чудовська, Н. Р. Ступень // Економіка АПК. – 2015. – № 10. – С. 21–26.
9. Шарий Г. Державне землевпорядкування в Україні: парадигма розвитку / Г. Шарий // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 10. – С. 4–6.
10. Шарий Г. Економічний обіг земель сільськогосподарського призначення: стан та перспективи / Г. Шарий // Землевпорядний вісник. – 2013. – № 9. – С. 4–8. Шипулін В. Перспектива земельного адміністрування / В. Шипулін // Землевпорядний вісник.. – 2014. – № 5. – С. 35–39.

Допоміжна

1. Довідник з агрохімічного та агроекологічного стану ґрунтів України // За ред. Б.С.Носка, Б.С. Прістера, М.В.Лободи. – К.: Урожай, 1994. – 336 с.
2. Земельні ресурси України // За ред. В.В.Медведєва, Т.М.Лактіонової. - К.: Аграрна наука, 1998. – 150 с.
3. Нормативи ґрунтозахисних контурно-меліоративних систем землеробства //За ред. О.Г. Тараріко і М.Г. Лобаса. - Київ: Інститут агроекології та біотехнології УААН, Аграрний інститут НВАТ "Агроінком", 1998. – 158 с.
4. Сакаль О. Напрями удосконалення земельного обліку як інституціональної основи сталого розвитку територій / О. Сакаль, Н. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 5. – С. 22–26.

5. Сичова О. Д. Сучасні трансформації землекористування сільськогосподарськими підприємствами в Україні / О. Д. Сичова // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 123–125.
6. Сохнич А. Особливості зміни вартості земельних ресурсів у процесі економічного проектування / А. Сохнич, О. Кульбака // Землевпорядний вісник. – 2013. – № 12. – С. 21–23.
7. Структура земельного фонду України та динаміка його змін / Держгеокадастр // Землевпорядний вісник. – 2015. – № 4. – С. 5–7.
8. Торчук В. Формування інфраструктури ринкового обігу земель сільгосппризначення в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду / В. Торчук // Землевпорядний вісник. – 2015. – № 1. – С. 32–35.
9. Третяк А. Концептуальні засади розвитку багатофункціональної моделі земельного кадастру в Україні / А. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 4. – С. 22–26.
10. Третяк А. Управління земельними ресурсами і земельний кадастр: взаємозалежність і ефективність / А. Третяк, Р. Курильців, Н. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 10. – С. 34–38.

Нормативно-законодавчі документи

1. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 25.10.2001 р. № 2768, в ред. від 04.08.2016 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо формування земельних ділянок та їх державної реєстрації на підставі документації із землеустрою, розробленої до 2013 року : закон України від 14 трав. 2015 р. № 418 / Верховна Рада України // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 102. – С. 15.
3. Про Державний Земельний кадастр [Електронний ресурс] : закон України від 07.07.2011 р. № 3613, в ред. від 01.03.2016 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>
4. Про землеустрій [Електронний ресурс] : закон України від 22.05.2003 р. № 858, в ред. від 01.01.2016 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.
5. Про оренду землі [Електронний ресурс] : закон України від 06.10.1998 р. № 161, в ред. від 20.12.2015 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161-14>.
6. Про охорону земель [Електронний ресурс] : закон України від 19.06.2003 р. № 962, ред. від 27.06.2015 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
7. Про оцінку земель [Електронний ресурс] : закон України від 11.12.2003 р. № 1378, ред. від 28.06.2015 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/1378-15>.
7. Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс] : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 черв. 2009 р. № 743-р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/743-2009-%D1%80>.

Інформаційні ресурси

1. Укази Президента у сфері земельних відносин – <http://portal.rada.gov.ua>, <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Закони та постанови Верховної Ради України – <http://zakon.rada.gov.ua/>, <http://portal.rada.gov.ua/>
3. Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України – <http://zakon.rada.gov.ua/>, <http://portal.rada.gov.ua/>
4. Накази та розпорядження Держгеокадастру – <https://land.gov.ua/>

Інформаційний пакет до дисципліни

1. Інформаційний пакет з дисципліни розміщений на Веб-сайті курсу <https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=3752> і включає календарно-тематичний план дисципліни(структуру); завдання для самостійної роботи з методичними рекомендаціями; методичні рекомендації до практичних занять, питання до заліку; література базова та допоміжна; тексти лекцій з вказівкою назв та планів лекцій у відповідності до календарно-тематичного плану; тестові завдання до підсумково-модульного контролю.